

autori ukazali na brojnu literaturu, donoseći je kroz fusnote i na kraju svakog pojedinih referata, ostavljajući prostor budućim istraživačima za daljnje proučavanje ove problematike. Zbornik odiše multidisciplinarnošću u svakom smislu, ne nedostaju teme koje obrađuju historijske, političke, kulturne, crkvene, jezičke i socijalne aspekte, koji su zbirno neophodni za zaokruživanje priče o identitetima, a ona sama po sebi je multidisciplinarni problem, a podrazumijeva višeslojnu obradu. Ipak, smatramo da se znanstveni skup, ali i ovaj Zbornik kao *ukoričeni* proizvod istog, savršeno uklapa u priču o *aktualiziranoj povijesti* u političkom diskursu u Republici Hrvatskoj. Pitanje istarskih identiteta još je uvijek u sferi političke manipulacije, te je pažljivijim čitanjem radova objavljenih u Zborniku moguće uočiti tendenciju koja ide u pravcu forsiranja hrvatskog nacionalnog identiteta ispred regionalnog istarskog (istrijanskog), čime se ovaj prostor i politički nastoji više vezati sa ostalom Hrvatskom.

Na kraju, važno je napomenuti da uspješnost zbornika treba mjeriti *količinom* zdravih, na argumenatacijski zasnovanih naučnih polemika, koje isti može pokrenuti, što je drugi korak u nizu znanstvenog procesa ■

Mirza Jabandžić

Rasprave o nacionalnom identitetu Bošnjaka – Zbornik radova. Sarajevo: Institut za istoriju, 2009, 297 str.

Protekle 2008. godine navršilo se 40 godina od održavanja 17. i 20. sjednice CKSKBiH na kojima su bosanskohercegovački komunisti, uz saglasnost saveznog partijskog vrha, jasno i definitivno, odbacili sve kalkulacije o eventualnom nacionalnom integriranju muslimana u okrilje srpske ili hrvatske nacije, čime je otvoren put za formalno priznavanje muslimanske nacije. Tim povodom, Institut za istoriju u Sarajevu je u duhu svoje višedecenijske tradicije otvaranja tema koje su rezultat potreba savremenog društva, pa i političkog trenutka, 16. maja 2008. godine u prostorijama Bošnjačkog instituta u Sarajevu organizirao Međunarodnu konferenciju „*Nacionalni identitet Bošnjaka 1945-2008*“. Ona je motivirana potrebom da se naučno utemeljeno raspravi o jednom od najvažnijih pitanja bosanskohercegovačke stvarnosti, i to na način da se ispoštuje savremeni naučni pristup interdisciplinarnosti i teorijskog razmatranja, uz tradicionalnu historiografsku konkretizaciju ovog pitanja u periodu od kraja Drugog svjetskog rata do savremenog doba.

Najveći broj radova prezentiranih na spomenutoj Konferenciji objavljen je u zborniku „*Rasprave o nacionalnom identitetu Bošnjaka*“ (Sarajevo, 2009.) U cilju što sistematičnijeg prezentiranja u Zborniku objavljenih rezultata radove smo grupirali prema njihovom srodnom užem tematskom i metodološkom opredjeljenju. Prva grupa autora bavi se širim i užim kontekstom i konkretizacijom priznavanja muslimanske nacije 60-ih godina 20. st. Ivo

Goldstein stavlja akcent na općejugoslovenske i procese u Hrvatskoj, pri čemu pitanje priznavanja muslimanske nacije direktno ne stavlja u taj kontekst, ostavljajući čitaocima da sami prave paralelu s radovima autora koji konkretnije razmatraju pitanje priznavanja muslimanske nacije u tom vremenu. Husnija Kamberović u vezi sa bosanskohercegovačkim kontekstom, priznanje nacionalnog identiteta Bošnjaka direktno veže za težnje komunista da zadrže vodeću poziciju unutar muslimanske zajednice i marginaliziraju uticaj Islamske zajednice među Bošnjacima. Hannes Grandits se uspješno bavi ambivalentnostima, nekompatibilnim dvojakostima koje se u nacionalnoj politici komunista 60-ih i 70-ih ogledaju u decentralizatorskoj politici „odozgo“, kroz koju SKBiH kontrolirano jača Bosnu i Hercegovinu i Muslimane kao protutežu državnim centrima (Srbiji i Hrvatskoj), pri čemu širu populaciju Jugoslavije u istom periodu integrira ekonomski napredak i kultura potrošnje koji su „djelovali da se pojača neki panjugoslovenski identitet“. Iva Lučić priznanje bosanskohercegovačkih muslimana kao nacije 1968. razmatra kroz tri diskursa: afirmativni i oficijelni – bosanskohercegovačkih komunista, negatorski – manjeg dijela srbijanskih komunista i širi muslimanski, jugoslovenski koji vjeru apostrofira kao temeljnu odrednicu identiteta, pri čemu različitost diskursa posljedično dovodi autoricu do zaključka o pluralizmu muslimanskog identiteta.

Drugu grupu čine autori koji se primarno bave bošnjačkim nacionalnim identitetom u velikim promjenama krajem 20. stoljeća. Xavier Bougarel, u osnovi ispravnu postavku o procesima nacionalnog razvitka Muslimana (Bošnjaka), nedovoljnim uvažavanjem uvjetovanosti ovog procesa

objektivnim kontekstom, dovodi u pitanje. Jedna od karakteristika na kojoj se ogleda tendencija konstruiranja jeste da autor ljuđe sa margine poistovjećuje sa najvažnijim kreatorima bošnjačke politike i da bošnjačkim političkim elitama pridaje više političkog subjektiviteta i snage nego što ovi realno imaju, čime svojim tvrdnjama dovodi do opasnih političkih implikacija. Admir Mulaosmanović uspješno pokazuje kako je regionalni identitet u jednom trenutku na početku nastavka nacionalnog konstituiranja bosanskohercegovačkih muslimana djelovao integrirajuće i kao kohezivni element nacije, a opet u kasnijem vremenu kao dezintegrirajući faktor. Pri tome prati historijsku uvjetovanost izgradnje regionalnog identiteta i njegovo preoblikovanje i preusmjeravanje u socijalističkom dobu. Naslov teksta *Homogenizacija Bošnjaka kroz Preporod 1990*. Sabini Veladžić je poslužio kao šlagvort za rekonstruiranje inače mnogo kompleksnijeg naučnog problema homogeniziranja Bošnjaka u vremenu urušavanja jugoslovenske države i grupiranja dijelova stanovništva na nacionalnom principu. Autorica pokušava i uspijeva analizom konkretnog historijskog materijala doći do sopstvenih zaključaka o ishodima analiziranih procesa. Istovremeno, primarna orijentiranost na izvore muslimansko-bošnjačke provenijencije nosi opasnost pristrasnog tumačenja događaja i procesa.

Dvoje autora, historičarku i sociologa, povezuje izražen teorijski pristup. Dženita Sarač se fokusirala na suodnos religijskog i nacionalnog u identitetu Muslimana/Bošnjaka, pri čemu je teorijski aspekt dominantniji u odnosu na konkretne činjenice kojima bi osnažila u naslovu postavljenu tezu o neuspjehu sekularizacije početkom 80-ih. Dino Abazović se bavi političkom revitalizacijom religije u konfliktnim

i postkonfliktom multikonfesionalnim društvima, pokušavajući religioznost bosanskohercegovačkih muslimana testirati na modernim sociološkim teorijama sekularizacije i desekularizacije. Jedino se Šaćir Filandra koncentrirao na pitanje identiteta Bošnjaka izvan Bosne i Hercegovine. On definira problem dvojne, bošnjačko-muslimanske nominacije u identitetskim procesima među muslimanima u Crnoj Gori na prelazu 20. i 21. stoljeća, a raspravlja i o mogućem scenariju za buduća vremena, povremeno nudeći savjete šta bi to bilo najbolje za bošnjačko-muslimansku grupu u Crnoj Gori. Poželjna je bila, ali je izostala konkretna paralela djelatnosti bošnjačke elite u Bosni i Hercegovini i analiziranih procesa u Crnoj Gori.

Nakon iščitavanja i analiziranja Zbornika stiče se dojam da su prezentirani radovi rezultat bavljenja autora naučnim problemima u vlastitim tematskim okvirima koji su u većoj ili manjoj mjeri kompatibilni tematici Konferencije i Zbornika, što je, između ostalog, rezultiralo djelomičnom nepotpunošću i otvaranjem, a ne zatvaranjem definiranog naučnog pitanja. Također, izostao je rad koji bi sintetizirao pitanje identiteta Bošnjaka u 20. st., što je sigurno rezultat nedovoljne istraženosti, i opet ukazuje na opravdanost organiziranja ove Konferencije i objavljivanja prezentiranih materijala. Bilo bi dobro na ovakvim skupovima davati „zadatke“ za pisanje preglednog rada sa osnovnim karakteristikama zadate teme gdje bi se vidjela istraženost, kontroverze, nedostaci i budući zadaci, a konferencija bi dobila više sistematičnosti. Za septembar 2009. godine najavljeni skup „*Identitet Bosne i Hercegovine kroz historiju*“ trebao bi otići korak dalje u pravcu potpunijeg sagledavanja identiteta naše zemlje, ljudi i naroda/nacija koji je nastanjuju i preki-

danja uobičajenog pristupa promatranja spornog ili manjeg spornog nacionalnog identiteta Muslimana/Bošnjaka, dok se nacionalni identitet i geneza nacionalnog identiteta druga dva bosanskohercegovačka naroda implicitno podrazumijevaju za neupitne, što bi trebalo voditi u najispravnijem pravcu promatranja Bosne i Hercegovine kao cjeline, s uvažavanjem svih različitosti i sličnosti unutar nje ■

Sabina Veladžić i Edin Radušić

Mitovi i stereotipi nacionalizma i komunizma na prostoru bivše Jugoslavije – Zbornik radova. Novi Sad: 2008, 266 str.

Radovi iz ovog Zbornika predstavljeni su na Međunarodnom naučnom skupu „Mitovi i stereotipi nacionalizma i komunizma na prostoru bivše Jugoslavije“, maja mjeseca 2008. godine u Novom Sadu. Zbornik je izdat također u Novom Sadu iste godine. Podijeljen je na 3 dijela i broji 17 radova historičara i politologa iz Srbije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Mitovi i stereotipi, odnosno nevjerodostojni i ustaljeni prikazi prošlosti i prošlih događaja su često zastupljeni kako u historiji tako i u historiografiji bivše Jugoslavije. Ovaj skup, ali i Zbornik radova kao njegov produkt imali su za cilj okupiti znanstvenike iz regiona, te diskusijom i donošenjem zajedničkih zaključaka raditi na demitologizaciji prošlosti, razumijevanju i prevazilaženju stereotipa koji su produkt nacionalističke i komunističke ideologije na ovim prostorima.